

INZICHTEN IN ACTUEEL AANSPRAKELIJKHEIDSRECHT
EN VERZEKERINGSRECHT

INZICHTEN IN ACTUEEL
AANSPRAKELIJKHEIDSRECHT
EN VERZEKERINGSRECHT

IIde Interuniversitair Congres
over Aansprakelijkheids- en
Verzekeringsrecht (ICAV II)

Marc KRUIHOF (ed.)

intersentia

Antwerpen – Cambridge

Inzichten in actueel aansprakelijkheidsrecht en verzekeringsrecht
Marc Kruithof (ed.)

© 2018 Intersentia
Antwerpen – Cambridge
www.intersentia.be

Cover: M.C. Escher's "Klimmen en Dalen" © 2018 The M.C. Escher Company
B.V. – Baarn – Holland. Alle rechten voorbehouden. www.mcescher.nl

ISBN 978-94-000-0813-7
D/2018/7849/52
NUR 822

Alle rechten voorbehouden. Behoudens uitdrukkelijk bij wet bepaalde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, op welke wijze ook, zonder de uitdrukkelijke voorafgaande toestemming van de uitgever.

Ondanks alle aan de samenstelling van de tekst bestede zorg, kunnen noch de auteurs noch de uitgever aansprakelijkheid aanvaarden voor eventuele schade die zou kunnen voortvloeien uit enige fout die in deze uitgave zou kunnen voorkomen.

WOORD VOORAF

ICAV II: een wetenschappelijk congres van een interuniversitair centrum

Op 11 september 2013 werd het Interuniversitair Centrum voor Aansprakelijkheids- en Verzekeringsrecht (het “ICAV”) boven de doopvont gehouden. De stichtende leden zijn de professoren Ludo Cornelis (VUB, ondertussen emeritus), Marc Kruithof (UGent), Ilse Samoy en Caroline Van Schoubroeck (KU Leuven) en Thierry Vansweevelt en Britt Weyts (UAntwerpen), en raadsheer Geert Jocqué (Hof van Cassatie).

Het ICAV heeft als missie de wetenschappelijke kwaliteit van het Vlaamse onderzoek over aansprakelijkheids- en verzekeringsrecht te verhogen door inter-universitaire samenwerking te stimuleren en te faciliteren.

Dit doet het onder meer door gezamenlijke gesloten doctoraatsseminaries (“ICAV voor Doctorandi”) te organiseren. Hierin presenteren doctorandi hun onderzoek en onderwerpen zij hun onderzoeksopzet, methodologie en voorlopige resultaten aan de kritische commentaren van de professoren en andere onderzoekers van alle deelnemende faculteiten. Tot nu toe werden reeds zeven dergelijke seminaries gehouden, en het achtste zal plaatsvinden in juni 2018.

Daarnaast organiseert het ICAV tweejaarlijks een open Interuniversitair Congres over Aansprakelijkheids- en Verzekeringsrecht (ook “ICAV”). Deze congressen verschillen van de in ons land meer traditionele “studiedagen” doordat ze, naast bij te dragen tot de permanente vorming van praktijkjuristen, vooral tot doel hebben de wetenschappelijke verwezenlijkingen van onze faculteiten niet alleen te delen met het juridisch onderlegd publiek, maar ook bloot te stellen en te toetsen aan de kritische kijk van juristen actief in het aansprakelijkheids- en verzekeringsrecht buiten de universiteiten.

Elk ICAV is opgebouwd uit vijf vaste rubrieken. In de *Sectie Actuality* worden telkens de belangrijkste of interessantste recente ontwikkelingen in het aansprakelijkheidsrecht en het verzekeringsrecht kritisch toegelicht. In de *Sectie Bruggen naar Andere Rechtstakken* worden onderwerpen interdisciplinair benaderd of worden thema’s behandeld die zich op de grens tussen het aansprakelijkheids- of verzekeringsrecht en een andere rechtstak bevinden. In de *Sectie Aanstormend Talent* krijgt een pas gedoctoreerde of binnenkort te promoveren onderzoeker de gelegenheid om zijn of haar inzichten aan een groter publiek voor te stellen. In de *Sectie Stellingen* wordt, in een waar wetenschappelijke traditie, een normatieve

(*de lege ferenda*) of positieve (*de lege lata*) theoretische hypothese geponeerd en verdedigd. Tot slot komt in de *Sectie Internationalisering* een buitenlandse rechtswetenschapper aan het woord om onze kijk te verbreden door met de ervaring (rechtspraktijk) en benadering (theorie of rechtsleer) uit dat andere rechtstelsel inspiratie te bieden voor Belgisch onderzoek.

Het eerste congres (ICAV I) vond plaats in Antwerpen op 5 december 2014.¹ Dit boek bevat de bijdragen aan het tweede congres (ICAV II), dat onder voorzitterschap van Geert Jocqué (Hof van Cassatie) werd gehouden op 2 december 2016 in Gent.

In de eerste rubriek, waarin de ontwikkelingen van de voorbije twee jaar werden besproken, maakte ondergetekende, Marc Kruithof (UGent), een kritische analyse van enkele merkwaardige arresten van het Hof van Cassatie over aansprakelijkheid die ons aanzetten de dogmatiek van het Belgische aansprakelijkheidsrecht te herbekijken. Caroline Van Schoubroeck (KU Leuven) gaf een ruimer overzicht zowel van de jurisprudentiële ontwikkelingen die het verzekeringsrecht in deze periode heeft doorgemaakt als van de nieuwe regelgeving die het daglicht zag.

Vervolgens onderzocht Ingrid Boone (KU Leuven), vanop de brug naar het familierecht, of aansprakelijkheidsvorderingen tussen (gewezen) gezinsleden zo zeldzaam zijn als vaak wordt aangenomen, en welke de redenen kunnen zijn om (g)een aansprakelijkheidsvordering in te stellen. Zij zag een complementaire rol weggelegd voor het aansprakelijkheidsrecht in die gevallen waarin het familierecht een leemte laat of het straf- en jeugdbeschermingsrecht geen soelaas bieden, met name door tegemoet te komen aan belangen en behoeften waarvoor deze andere rechtstakken onvoldoende aandacht hebben.

Ludo Cornelis (VUB) poneerde dat de huidige toepassing van het aansprakelijkheidsrecht bijdraagt tot de disproportionele vermogensongelijkheid die op termijn de stabiliteit van de samenleving ondermijnt. Terwijl de basisideeën die het privaatrecht schragen verantwoord worden op basis van de assumptie dat zij bijdragen tot het algemene belang, blijken de hiervan afgeleide rechtsregels in hun huidige werking dit algemene belang dus onvoldoende te dienen. Hij pleit voor een remediëring door een brug te slaan naar het grondwettelijk recht, dat juristen kan verplichten de concrete toepassing van aansprakelijkheidsrecht af te stemmen op de vrijwaring van samenlevingswaarden en -belangen.

Dimitri Verhoeven (UAntwerpen), die ondertussen promoveerde tot doctor in de rechten,² stelde als aankomend talent een deel van zijn onderzoeksresultaten voor. Hij behandelde de vraag waarom de Wet van 25 februari 1991 betreffende de aansprakelijkheid voor produkten [*sic*] met gebreken in België relatief weinig

¹ De bijdragen aan dit eerste congres werden gepubliceerd in de ICAV boekenreeks: Th. VANSWEEVELT & B. WEYTS (ed.), *Actuele ontwikkelingen in het aansprakelijkheidsrecht en verzekeringsrecht. 1ste Interuniversitair Congres over Aansprakelijkheids- en Verzekeringsrecht (ICAV I)*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 294 p.

² D. VERHOEVEN, *Productaansprakelijkheid en productveiligheid*, Antwerpen, Intersentia, 2018.

wordt gebruikt als (exclusieve) rechtsbasis voor de vergoedingsplicht van schade veroorzaakt door onveilige producten.

In de rubriek stellingen constateerden Ilse Samoy en Wannes Vandebusch (KU Leuven) dat angstschade volgens de bestaande leer van het Belgische aansprakelijkheidsrecht vergoedbaar kan zijn. Om te vermijden dat een vergoeding zou verschuldigd zijn voor reële, beduidende en bewezen maar onterechte of onredelijke angst, pleitten zij er *de lege ferenda* voor het principe van redelijkheid en billijkheid een expliciete rol te geven in het analyseschema, zodat de nodige beperkingen kunnen worden verantwoord op het niveau van de fout, de schade en het oorzakelijk verband.

In de slotrubriek, die over de (lands)grenzen heen kijkt, besprak Ivo Giesen (Universiteit Utrecht) de meest tot de verbeelding sprekende recente ontwikkelingen op het terrein van het Nederlandse aansprakelijkheidsrecht. Hierbij viel, naast de uiteenzetting over enkele dogmatische ontwikkelingen en procedurele facetten zoals de prejudiciële vraagprocedure voor de Hoge Raad en de afhandeling van collectieve schade, vooral de analyse van hoe wordt omgegaan met historisch onrecht en de rol die het aansprakelijkheidsrecht kan spelen in de actuele klimaatproblematiek op.

Dit verslagboek geeft een blijvende waarde aan een mooi en geslaagd congres. De ruime opkomst voor en de feedback die we ontvingen over ICAV I en ICAV II (de congressen), geven het ICAV (het centrum) bijkomend enthousiasme om met vereende kracht verder aan de ingeslagen weg te timmeren. Het uitgesproken wetenschappelijk karakter van de bijdragen en de volgens de vaste secties georganiseerde variatie in de invalshoeken en onderwerpen blijken door het doelpublik zeer te worden geapprecieerd. Wij danken alle sprekers en auteurs voor hun bijdrage maar ook alle deelnemers voor hun interesse, aandacht én interessante vragen en opmerkingen.

ICAV III is gepland voor 7 december 2018 in Leuven. Daarmee lijkt een eerste doelstelling om met ICAV een duurzame structuur te creëren voor het publieke debat over de verwezenlijkingen van het Vlaamse wetenschappelijk onderzoek van het aansprakelijkheids- en verzekeringsrecht te zijn gerealiseerd. Wij hopen dan ook op ons derde congres nog meer in het veld van het aansprakelijkheids- en verzekeringsrecht actieve juristen te mogen verwelkomen dan we op de eerste twee edities konden tevreden stellen.

Marc Kruithof
Hoofddocent UGent
marc.kruithof@ugent.be

INHOUD

<i>Woord vooraf – ICAV II: een wetenschappelijk congres van een interuniversitair centrum</i>	v
Een kritische analyse van enkele recente cassatiearresten over schadevergoedingsrecht	
Marc KRUIHOF	1
I. Inleiding	1
II. De <i>never ending</i> loondoorbetalings saga	1
A. Situering	1
B. De arbeidsongeschikte leerkracht in het (gesubsidieerd) onderwijs	4
1. De cassatiearresten van 7 november 2014 en 5 maart 2015	4
2. Het arrest van het Grondwettelijk Hof van 25 januari 2017	6
3. Een kritische privaatrechtelijke analyse	7
4. De oorzaak van de verwarring: de wedde als waardering van de schade	9
C. Vormt het uitvoeren van een juridische plicht vergoedbare schade?	12
1. Cassatierechtspraak over uitkeringen verschuldigd bij arbeidsongeschiktheid	13
2. Het arrest van het Grondwettelijk Hof van 20 oktober 2016	14
III. Is een brandende zaak gebrekking?	18
A. Het cassatiearrest van 7 oktober 2016	18
B. Een beleidsmatig verantwoorde keuze	19
C. Geen dogmatisch verantwoorde verklaring	20
1. Wat is gedrag van de zaak?	21
2. Is branden een gedrag of een kenmerk?	22
IV. De aard van de ouderlijke aansprakelijkheid	25
A. De traditionele invulling van artikel 1384, lid 5, BW	25
B. Beleidsmatige kritiek op de traditionele invulling	26
C. De alternatieve Brusselse rechtspraak	29
D. Het cassatiearrest van 4 maart 2015	30
E. Kritische analyse	31
1. Rechtszekerheid	31

2.	De geest van de wet of de wil van de rechter?	32
3.	De historische betekenis	33
4.	Een systematische interpretatie: op zoek naar consistentie.	35
V.	De omvang van de aanstellersaansprakelijkheid voor <i>fraus</i> van de aangestelde	40
A.	Het cassatiearrest van 30 september 2015	41
B.	Kritische analyse van de door Cassatie gegeven <i>ratio</i>	43
C.	Een alternatieve dogmatische verklaring	45
VI.	Derde-medeaansprakelijkheid bij arbeidsongevallen	46
A.	Immunitet van de werkgever.	46
B.	Het cassatiearrest van 19 juni 2015: contributie onder mede-aansprakelijken	48
C.	Beleidsmatige beoordeling	50
D.	Voorstel <i>de lege ferenda</i>	51

Recente ontwikkelingen in het verzekeringsrecht

	Caroline VAN SCHOUBROECK	55
I.	Inleiding	55
II.	Wetgeving	55
A.	Controle, gedrag en verzekeringsdistributie	55
B.	Verzekeringscontract	59
C.	IPR – bevoegde rechter	60
III.	Rechtspraak	61
A.	IPR – bevoegde rechter	61
B.	Landverzekeringsovereenkomst	62
1.	Toepassingsgebied (art. 54 W.Verz. – art. 2 WLVO)	62
2.	Verval van dekking (art. 65 W.Verz. – art. 11 WLVO)	64
3.	Subrogatierecht in indemnitaire verzekeringen (art. 95 W.Verz. – art. 41 WLVO)	65
4.	Aansprakelijkheidsverzekering dekking in de tijd (art. 142 W.Verz. – art. 78 WLVO)	68
5.	Rechtsbijstandsverzekering	70
6.	Ziekteverzekering	71
C.	Aansprakelijkheidsverzekering motorrijtuigen	73
1.	“Tot het verkeer toegelaten” (art. 2, § 1 WAM-wet)	73
2.	Vergoedingsregeling zwakke weggebruiker (art. 29bis WAM-wet)	74
3.	Onmogelijkheid om aansprakelijk voertuig vast te stellen (art. 19bis-11, § 2 WAM-wet)	79
IV.	Actuele verplaatsingsmiddelen	81

Familie- en aansprakelijkheidsrecht: koele minnaars	
Ingrid BOONE	91
I. Inleiding	91
II. Geen aansprakelijkheidsimmunititeit in familieverband	93
A. Aansprakelijkheidsrecht	93
B. Familierecht	94
C. Huwelijksvermogensrecht	96
III. Ongelukken in gezinnen en ongelukkige gezinnen	96
A. Ongelukken in gezinnen	97
B. Ongelukkige gezinnen	98
1. Schadevergoedingsclaims voor de strafrechter	98
2. Schadevergoedingsclaims voor de burgerlijke rechter	102
a. Aansprakelijkheid wegens onrechtmatige beëindiging van een relatie	102
b. Aansprakelijkheid wegens tekortkoming aan persoon- lijke huwelijksverplichtingen	105
c. Aansprakelijkheid wegens tekortkoming aan ouderlijke verplichtingen	106
IV. Meerwaarde en wenselijkheid van de toepassing van het aansprake- lijkheidsrecht in gezinsverband	110
Grondwettelijke zuurstof voor het op de adem trappende aansprakelijkheidsrecht	
Ludo CORNELIS	117
I. Stand van zaken	117
II. Aansprakelijkheid in ademnood	128
A. De externalisering van risico's	130
B. Overheidsaansprakelijkheid	145
III. Grondwettelijke zuurstof	151
A. Het gelijkheidsbeginsel	154
B. Grondrechten	155
C. Interconnecterende vaststelling	160
IV. Grondwettelijke beademing	162
A. De selectie	162
B. Externalisering van schaderisico's	163
C. Overheidsaansprakelijkheid	167
De Wet Productaansprakelijkheid: onbekend en/of onbemind?	
Dimitri VERHOEVEN	175
I. Inleiding	175
II. Voordelen huidige regeling	177

A.	Inhoud van de Wet Productaansprakelijkheid	177
B.	Rechtspraak Hof van Justitie	182
III.	Dwingende werking van de regelgeving (?).....	188
IV.	Nadelen van de huidige regelgeving	193
A.	Vergoedbaarheid van zaakschade	193
B.	Interpretatie ontwikkelingsrisicoverweer	197
C.	Verjarings- en vervaltermijnen	200
D.	Toepasbaarheid op recente, innovatieve producten	201
V.	Besluit	205
Angstschade: sleutel voor de toekomst of doos van Pandora?		
	Ilse SAMOY en Wannes VANDENBUSSCHE	207
I.	Inleiding	207
II.	De erkenning van angstschade in de rechtspraak: een <i>tour d'horizon</i>	209
A.	Frankrijk	209
B.	België	211
C.	Nederland	213
D.	Tussentijds besluit	217
III.	Het begrip angstschade	218
A.	Begripsbepaling	218
B.	Afbakening	220
IV.	Angstschade als vergoedbare schadepost	221
A.	Principe	221
B.	Onderscheid met loutere vrees	222
V.	Beschikbare remmen in het aansprakelijkheids- en bewijsrecht	224
A.	Fout	224
1.	Bewijs van onrechtmatige daad	224
2.	Voorzienbaarheid	225
B.	Schade	226
1.	Vaststelling van schade	226
a.	Ontvankelijkheidsvoorwaarden	226
b.	Gegronde voorwaarden	227
2.	Bewijs van schade	229
a.	Quasi-wettelijk vermoeden	229
b.	<i>Prima facie</i> bewijs	231
3.	Vergoedbaarheid van schade	234
C.	Oorzakelijk verband	234
1.	Eigen fout slachtoffer – Schadebeperkingsplicht	234
2.	De rol van voorbeschiktheid of abnormale gevoeligheid van de benadeelde	235

D. Tussentijds besluit	238
VI. Besluit	239
Het Nederlandse aansprakelijkheidsrecht op de drempel van 2017	
Ivo GIESEN.....	241
I. Inleiding	241
II. Historisch onrecht in het Nederlandse aansprakelijkheidsrecht.....	244
A. Brede beschouwingen	244
B. Concreter: Indonesië	246
C. Concreter, en dichterbij huis: Groningen	247
D. Concreter, en vanuit België nog dichterbij huis: Limburg	248
E. Tussendoor: rampenfondsen als wenkend alternatief?	250
F. Concreter weer, dichterbij huis maar ook ver weg: de <i>Urgenda</i> -uitspraak	250
III. Aansprakelijkheidsrecht en reguleringsvraagstukken	252
IV. Collectieve (schadevergoedings)acties	255
V. Dogmatiek: hoofdzaken in het Nederlandse stelsel	258
A. Introductie: de nieuwe loot aan de stam van het mededingingsrecht	258
B. Relativiteit als voer voor discussie en debat	260
C. Risicoaansprakelijkheden: medebezit en loslopende kabels	261
D. Schadevergoedingsrecht: affectie- en schokschade en de hoogte van Nederlands smartengeld	267
VI. Conclusies en afronding.....	271

